

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT
**INNOVACIÓ DOCENT I
INICIACIÓ A LA INVESTIGACIÓ
EDUCATIVA EN EDUCACIÓ
FÍSICA**

Coordinació: CASTAÑER BALCELLS, MARTA

Any acadèmic 2016-17

Informació general de l'assignatura

Denominació	INNOVACIÓ DOCENT I INICIACIÓ A LA INVESTIGACIÓ EDUCATIVA EN EDUCACIÓ FÍSICA			
Codi	14305			
Semestre d'impartició	ANUAL AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Màster Universitari en Formació del Professorat de Secundària i Batxillerat, Formació Professional i Ensenyament d'Idiomes	1	OPTATIVA	Presencial
Nombre de crèdits ECTS	5			
Grups	1GG			
Crèdits teòrics	3			
Crèdits pràctics	2			
Coordinació	CASTAÑER BALCELLS, MARTA			
Departament/s	DIDACTIQUES ESPECIFIQUES			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	50% presencial i 50% treball autònom			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Català i anglès			
Distribució de crèdits	3 crèdits teòrics de la matèria 1 crèdit teòric-pràctic intermatèria 1 crèdit pràctic			
Horari de tutoria/lloc	Dimecres de 10 a 12 al Laboratori d'Observació de la Motricitat			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
CAMERINO FOGUET, OLEGUER	ocamerino@inefc.es	2	Dimecres de 10:00h a 14:00h al laboratori d'Observació de la Motricitat
CASTAÑER BALCELLS, MARTA	mcastaner@inefc.es	2	Dimecres de 10:00h a 14:00h al laboratori d'Observació de la Motricitat
REVERTER MASIÀ, JOAQUIN	reverter@didesp.udl.cat	1	
RODRIGUEZ ARREGUI, ROSA MARÍA	rrodriguez@inefc.es	0	

Informació complementària de l'assignatura

Hi haurà quatre sessions pràctiques al pavelló per la qual cosa es requereix que l'alumnat porti roba adient per la pràctica.

Objectius acadèmics de l'assignatura

L'alumne haurà de ser capaç de:

1. Desplegar una mentalitat oberta a les necessitats de innovació i de investigació educativa per realitzar projectes d'innovació docent amb sustentació de cerques de publicacions específiques i indexades.
2. Dissenyar seqüències didàctiques de caire interdisciplinari arran d'aplicar de manera pràctica accions curriculars interdisciplinàries que integrin conceptes, mètodes i activitats de l'EF amb altres matèries curriculars de l'ensenyament secundari.
3. Analitzar de manera objectiva, mitjançant la metodologia observacional i les vivències narrades, el propi estil comunicatiu verbal i paraverbal (cinèsica; proxèmica; cronèmica i de paralenguatge) en tres situacions de docència d'EF diferenciades.

Competències

Genèriques:

- G1. Treball en equip i en equips interdisciplinaris.
- G2. Comunicació oral i escrita.
- G5. Habilitat de gestió de la informació.
- G3. Capacitat d'anàlisi i de síntesi.

G10. Respecte als drets fonaments d'igualtat entre homes i dones, a la promoció dels Drets Humans i als valors propis de la cultura de la pau i als valors democràtics.

G11. Utilització de la llengua estrangera.

G12. Capacitat de dissenyar i gestionar un projecte.

Específiques:

E22. Saber i aplicar propostes docents innovadores en l'àmbit de l'especialització cursada.

E23. Analitzar críticament la tasca de la docència, de les bones pràctiques i de l'orientació utilitzant indicadors de la qualitat.

E24. Identificar els problemes relatius a l'ensenyament i aprenentatge de les matèries de l'especialització i plantejar alternatives i solucions.

E25. Conèixer i aplicar metodologies i tècniques bàsiques d'investigació i avaluació educatives i ser capaç de dissenyar i desenvolupar projectes d'investigació, innovació i avaluació.

Continguts fonamentals de l'assignatura

Primer bloc: La interdisciplina curricular (IC), un procediment d'innovació educativa pel discent

- La intradisciplina i la interdisciplina curricular, una via per a la innovació docent, avui necessària i una manera d'optimitzar seqüències didàctiques i recursos de l'Educació Física.
- Eines i estratègies per potenciar plantejaments i accions de interdisciplina curricular entre diverses matèries.
- Disseny de seqüències didàctiques interdisciplinàries com a modularitats per a nodrir les Unitats Didàctiques.
- Cerca instruments d'innovació docent i ús de les TIC i les TAC en l'Educació Física de manera conjunta a altres matèries curriculars.

Segon bloc: Anàlisi de la comunicació docent verbal i paraverbal, un procediment d'innovació pel docent

- L'optimització de la comunicació docent, clau dels processos d'ensenyament i aprenentatge., també suposa innovació educativa.
- El poder de la comunicació paraverbal més enllà de la verbal en l'acció pedagògica. La comunicació cinèsica, la proxèmica, la cronèmica i el paralenguatge com a estratègies per vehicular processos que requereixin innovació docent.
- La necessitat d'autonàlisi de la pròpia comunicació verbal i paraverbal-cinèsica, proxèmica i de paralenguatge, en diferents situacions específiques d'educació física, esportiva i motriu.

Tercer bloc: Procediments de cerca de fonts i recursos d'informació en innovació docent

- Els procediments de cerca de fonts i recursos d'informació solvents en funció dels indicadors de qualitat i factors d'impacte, en clau de recerca científica, de les publicacions relatives a la innovació docent.

Eixos metodològics de l'assignatura

La metodologia que permet el seguiment d'aquest mòdul respon a:

- En consonància a una pedagogia activa es combinaran sessions teòriques i pràctiques relatives a cadascuna de les tres parts de continguts que aporta el mòdul.
- L'aprenentatge de cerca documental del primer bloc es transversal per ser aplicada als altres dos blocs de continguts.

- Algunes intervencions seran de caire magistral però, sempre combinades amb resolució de problemes i disseny de situacions educatives i diverses implementacions pràctiques (segon bloc de contingut).
- L'alumne de postgrau ha de mostrar capacitat d'autogestió i atenent el seu bagatge previ i el seu desig de millorar com a professional arran de l'autobservació (tercer bloc de continguts).

RESUM DE LES PRINCIPALS ACTIVITATS D'APRENTATGE A REALITZAR DE MANERA AUTÒNOMA I DIRIGIDA	ESTIMACIÓ DE LA DEDICACIÓ EN HORES
Evidència 1. L'autoanàlisi de manera objectiva, mitjançant la metodologia observacional i les vivències narrades, el propi estil comunicatiu verbal i paraverbal (cinèsica; proxèmica; cronèmica i de parallenguatge arran del visionat de tres situacions d'EF diferenciades del propi alumne	15 h
Evidència 2. Elaboració de la sessió d'interdisciplina curricular i anàlisi de feedbacks amb la posterior elaboració de la seqüència didàctica	20 h
Lectura dels articles de suport de l'assignatura	5 h
Evidència 3. Optativa (*). Pels qui entreguen el treball de lectura crítica i ampliada dels articles.	*10h
TOTAL	40 h /*50 h

Pla de desenvolupament de l'assignatura

SESSIÓ	EQUIP DOCENT	OBJECTIUS/ CONTINGUTS	TASQUES PROFESSOR/A	TASQUES ALUMNES	% AVALUACIÓ
1	Joaquim Reverté	Els procediments de cerca de fonts i recursos d'informació solvents en funció dels indicadors de qualitat i factors d'impacte de les publicacions.	Classes magistrals. Guiatge de com procedir en cercadors	Recerques de fonts documentals. Resolució de problemes	
2	Marta Castañer	Anàlisi de la comunicació docent verbal i paraverbal, un procediment d'innovació pel docent	Classes magistrals. Guiatge de com procedir en cercadors	Recerques de fonts documentals quant a la comunicació docent. Resolució de problemes	

SESSIÓ	EQUIP DOCENT	OBJECTIUS CONTINGUTS	TASQUES PROFESSOR/A	TASQUES ALUMNES	% AVALUACIÓ
3 1	Marta Castañer i Joaquim Beverté Oleguer Camerino	Dissenyar seqüències didàctiques de caire interdisciplinari arran d'aplicar de manera pràctica accions curriculars interdisciplinàries que integrin conceptes, mètodes i activitats de l'EF amb altres matèries curriculars de l'ensenyament secundari.	Dinàmiques actives. Classes magistrals. Guiatge de com procedir en cercadors	Resolució de problemes. Recerques de fonts documentals. Implementacions pràctiques. Resolució de problemes	
2 4	Marta Castañer i Marta Castañer	Dissenyar seqüències didàctiques de caire interdisciplinari arran d'aplicar de manera pràctica accions curriculars interdisciplinàries que integrin conceptes, mètodes i activitats de l'EF amb altres matèries curriculars de l'ensenyament secundari.	Classes magistrals. Guiatge de com procedir en cercadors. Dinàmiques actives	Recerques de fonts documentals quant a la comunicació docent. Resolució de problemes. Implementacions pràctiques	
5 3	Marta Castañer i Oleguer Camerino	Dissenyar seqüències didàctiques de caire interdisciplinari arran d'aplicar de manera pràctica accions curriculars interdisciplinàries que integrin conceptes, mètodes i activitats de l'EF amb altres matèries curriculars de l'ensenyament secundari.	Dinàmiques actives	Resolució de problemes. Implementacions pràctiques	
6 4	Marta Castañer i Oleguer Camerino	Dissenyar seqüències didàctiques de caire interdisciplinari arran d'aplicar de manera pràctica accions curriculars interdisciplinàries que integrin conceptes, mètodes i activitats de l'EF amb altres matèries curriculars de l'ensenyament secundari.	Anàlisi de casos. Seguiment tutoritzat. Dinàmiques actives	Resolució de problemes. Recerques de fonts documentals. Implementacions pràctiques. Resolució de problemes. Implementacions pràctiques	

SESSIÓ	DOCENT	OBJECTIUS/ CONTINGUTS	TASQUES PROFESSOR/A	TASQUES ALUMNES	% AVALUACIÓ
7	Marta Castañer	Presentació dels grups de les seqüències didàctiques	casos.	exposicions	25% (a) 25% (b)
1	Oleguer Camerino	Els procediments de cerca de fonts i recursos d'informació solvents en funció dels indicadors de qualitat i comunicació docent i verbal i paraverbal, un procediment d'innovació pel docent	Classes magistrals. Guiatge de com procedir en cercadors	Recerques de fonts documentals. Resolució de problemes	50%
8	Joaquim Reverte Castañer				
	Oleguer Camerino				
	Marta Castañer				
2					

Sistema d'avaluació					
Cada evidència dels blocs 1 i 2 s'aprova en 3 sobre 8 i per superar el mòdul cal haver aprovat totes dues evidències.					
3	Marta Castañer i Oleguer Camerino	Dissenyar seqüències didàctiques de caire interdisciplinari arran d'aplicar de manera pràctica accions curriculars interdisciplinàries que integrin conceptes, mètodes i activitats de l'EF amb altres matèries curriculars de l'ensenyament secundari.	Dinàmiques actives	Resolució de problemes. Implementacions pràctiques	La tercera evidència és optativa i suma un màxim de 2 punts a la nota aconseguida en els blocs anteriors.
Primer bloc: La interdisciplinari curricular (IC), un procediment d'innovació educativa pel discent					
Descripció de l'evidència:					
Treball de grup. Arran de l'aplicació de manera pràctica les sessions d'interdisciplina curricular durant les sessions del mes de febrer, es presentarà un treball de grup de disseny d'una seqüència didàctica de caire interdisciplinari que integrin conceptes, mètodes i activitats de l'EF amb altres matèries curriculars de l'ensenyament secundari.					
Competències a avaluar:					
E22	Marta Castañer	pràctica accions curriculars		Realització de problemes.	Realització de problemes.
E24	Oleguer Camerino	interdisciplinàries que integrin conceptes, mètodes i activitats de l'EF amb altres matèries curriculars de l'ensenyament secundari.	Dinàmiques actives	Implementacions pràctiques	Implementacions pràctiques
E25. Conèixer i aplicar metodologies i tècniques bàsiques d'investigació i avaluació educatives i ser capaç de dissenyar i desenvolupar projectes d'investigació, innovació i avaluació.					
G12 - Capacitat de dissenyar i gestionar un projecte.					

G1 - Treball en equip i en equips interdisciplinaris.

G11 - Utilització de la llengua estrangera.

Data màxima d'entrega de la primera evidència: (a) cada grup aplicarà la sessió pràctica el dia que s'assigni dels dijous del mes de febrer. (b) 23 de febrer.

Puntuació 50%

Indicadors: L'estructura de cada sessió pràctica ha de complir els aspectes que el professor explicitarà a classe: temporalitat i lloc d'aplicació; descripció clara dels continguts i objectius a treballar en funció de la ubicació que la sessió té dins del conjunt de la seqüència didàctica; activitats adequades al nivell de coneixements dels participants i que mostrin una elaboració interdisciplinària i no juxtaposada de continguts. Al final de la sessió es fa una posada en comú dels punts forts i febles de la sessió que els conductors de la sessió recolliran a mode d'informe i presentaran com un punt de en l'exposició de la seqüència didàctica de la segona evidència.

Exposició per grups de la seqüència didàctica interdisciplinària en exposició de 15' amb un power point o similars pautat a 10 de diapositives que inclouran: títol adient al treball interdisciplinari; introducció amb els apartats de descripció i justificació; taules de relació entre els continguts, les competències i els objectius; possibles relacions amb un PEC i un Projecte pedagògic d'equip que ja s'haurà assignat en l'inici d'aquest bloc; orientacions per a la intervenció pedagògica; desenvolupament de les sessions amb l'estructura que es detallarà; ítems d'avaluació vinculats i annexos.

Recuperació: Es demana la mateixa evidència. Data màxima d'entrega: 4 de maig (la setmana després d'haver finalitzat les classes del mòdul d'innovació)

Primer bloc: Anàlisi de la comunicació docent verbal i paraverbal, un procediment d'innovació pel docent

Descripció de l'evidència:

Treball individual. Analitzar de manera objectiva, mitjançant la metodologia observacional i les vivències narrades, el propi estil comunicatiu verbal i paraverbal (cinèsica; proxèmica; cronèmica i de paralenguatge **en tres situacions d'EF diferenciades** segons el model de fitxa d'anàlisi que es podrà descarregar de l'apartat recursos del campus virtual.

Competències a avaluar:

E25 - Conèixer i aplicar metodologies i tècniques bàsiques d'investigació i avaluació educatives i ser capaç de dissenyar i desenvolupar projectes d'investigació, innovació i avaluació.

E23- Analitzar críticament la tasca de la docència, de les bones pràctiques i de l'orientació utilitzant indicadors de la qualitat.

E24 - Identificar els problemes relatius a l'ensenyament i aprenentatge de les matèries de l'especialització i plantejar alternatives i solucions.

G5 - Habilitat de gestió de la informació.

G3 - Capacitat d'anàlisi i de síntesi.

G11 - Utilització de la llengua estrangera.

G2 - Comunicació oral i escrita.

G10 - Respecte als drets fonaments d'igualtat entre homes i dones, a la promoció dels Drets Humans i als valors propis de la cultura de la pau i als valors democràtics.

Puntuació: 50%

Data màxima d'entrega: 27 d'abril. És el darrer dia de classe en que es comentaran totes les autoanàlisis dels participants

Indicadors: Taula resum d'indicadors d'innovació d'estratègies i comunicació arran de 6 articles indexats segons allò treballat al primer bloc.

El dossier de l'anàlisi objectiva del propi estil comunicatiu verbal i paraverbal inclou dues parts: a) completar descriptivament cada casella de la taula d'accions docents que lliurarà la professora. És una taula de doble entrada que creua tipus d'accions cinètiques, proxèmiques, cronèmiques i de paralenguatge amb els moments de la sessió d'explicació, instrucció i desenvolupament. b) sobre tres situacions d'EF filmades de la pròpia acció docent realitzar: registre de les categories d'anàlisi que s'indicaran a les sessions teòriques i arran d'aquí fer-ne una petita anàlisi estadística i de detecció de patrons comunicatius així com una anàlisi descriptiva, tipus diari, d'autobservació i autocrítica de la pròpia comunicació en cada situació.

Recuperació: Es demana la mateixa evidència. Data màxima d'entrega: 4 de maig (la setmana després d'haver finalitzat les classes del mòdul d'innovació).

Tercer bloc: Procediments de cerca de fonts i recursos d'informació en innovació docent

Descripció de l'evidència:

Treball individual i **optatiu**. Treball escrit de síntesi crítica i relacionada amb els blocs 1 i 2 de 6 articles científicament indexats relatius a la innovació docent en l'EF.

E23- Analitzar críticament la tasca de la docència, de les bones pràctiques i de l'orientació utilitzant indicadors de la qualitat.

E24 - Identificar els problemes relatius a l'ensenyament i aprenentatge de les matèries de l'especialització i plantejar alternatives i solucions.

G5 - Habilitat de gestió de la informació.

G3 - Capacitat d'anàlisi i de síntesi.

G11 - Utilització de la llengua estrangera.

G2 - Comunicació oral i escrita.

Bibliografia i recursos d'informació

- Bartolome, M. (1997): Metodologia qualitativa orientada cap al canvi i la presa de decisions. Barcelona. Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya.

Buck, R & Vanlear, C.A (2002). Verbal and nonverbal communication: Distinguishing symbolic, spontaneous, and pseudo-spontaneous nonverbal behavior. Journal of communication, 52(3), 522.

Buscà F, Castañer M, Camerino O. (2006): Les tasques motrius significatives (TMS): òptims procediments d'ensenyament i d'aprenentatge. Temps d'Educació. Universitat de Barcelona 31 (213-224).

Camerino, O; Castañer, M. (coord.) (edicions trimestrals): Guías Praxis para ESO de Educación Física. Ciss-Praxis- Wolters Klouwer.

Camerino, O. (1995): Integració metodològica en la investigació de l'educació física. Lleida: INEFC. Col.lecció Recerca.

Camerino, O. (1996): Integración metodológica en la investigación de la enseñanza de la educación física, su aplicación en la interacción educativa. En F. Del Villar (Coord.): La investigación en la enseñanza de la educación física. Cáceres: Universidad de Extremadura.

Camerino, O.; Castañer, M. and Anguera, M.T. (Ed.) (2012): Mixed Methods Research in the Movement Sciences: Cases in Sport, Physical Education and Dance. UK. Routledge.

Carr, W. and Kemmis, S. (1988): Teoría crítica de la enseñanza. La investigación acción en la formación del profesorado. Barcelona: Martínez Roca

Castañer, M. (1996). Pedagogia del gest i missatge no-verbal. Lleida: Pagès Editors.

Castañer, M. (2012). Pedagogía del gesto y mensaje no verbal. Lleida: Milenio.

Castañer, M. (1996). La metodología observacional aplicada al análisis de la comunicación no-verbal del discurso docente. En F. Del Villar (Ed.), La investigación en la enseñanza de la educación física (pp.27-54). Cáceres: Universidad de Extremadura.

Castañer, M. (1999). Elaboración de un sistema de categorías para la observación de la conducta cinésica no-verbal de los docentes. En M.T. Anguera (Coord.) (1999), Observación en deporte y conducta cinésico-motriz: aplicaciones (pp. 71-105). Barcelona: EUB.

Castañer, M. (2006). La inteligencia corporal. Barcelona: Graó.

Castañer, M. (2009). SOCOP, sistema de observación para la optimización de la comunicación paraverbal del docente. Temps d'Educació 36, 231-246.

Castañer, M. (2012): Pedagogía del gesto y mensaje no verbal. Hacia la calidad de la comunicación docente. Lleida: Milenio_Pagès editors.

Castañer, M. y Camerino, O. (2006): Manifestaciones Básicas de la Motricidad. INEFC. Publicacions de la Universitat de Lleida.

Castañer, M. & Camerino, O. (1999). Anàlisi i millora de la comunicació verbal i no verbal del professorat en

situacions docents. Barcelona: EDIUOC.

Castañer, M. y Camerino, O. (2003): Más allá de la educación física. Nuevos perfiles y nuevos sentires. Cuadernos de pedagogía, 322, 47-51.

Castañer, M. y Camerino, O. (Coord.) (2003) Monogràfic: Educar la motricidad. Cuadernos de Pedagogía, 322, 47-75.

Castañer, M y Camerino, O. (2009): Hacer que la interdisciplina curricular sea cada vez menos una utopía. En Grasso, A. (coord.): La Educación Física cambia. Buenos Aires: Novedades educativas.

Castañer, M., Camerino, O., Anguera, M.T., & Jonsson, G.K. (2013) "Kinesics and proxemics communication of expert and novice PE teachers" *Quality & Quantity* 47(4), 1813-1829.

Castañer, M., Camerino, O, Anguera, M.T and Jonsson, G.K. (2016). Paraverbal Communicative Teaching T-Patterns Using SOCIN and SOPROX Observational Systems. In M. S. Magnusson; J.K. Burgoon and M. Casarrubea New York. Springer.

Castañer, M. y Trigo, E. (1998): La interdisciplinariedad en la Educación Secundaria Obligatoria. Propuestas teórico-prácticas. Barcelona: INDE.

Castañer, M; Torrents, C; Anguera, M.T; Dinušová, & Jonsson, G.M. (2009): Identifying and analyzing motor skill responses in body movement and dance. *Behavior Research Methods*. 41 (3), 857-867

Castañer, M; Torrents, C; Dinušová, M y Anguera, M.T. (2008): Habilidades motrices en expresión corporal y danza. Detección de T-Patterns. *Motricidad. European Journal of Human Movement*. 21, 168-188

Castañer, M; Torrents, C; Dinušová, M y Anguera, M.T. (2009): Instrumentos de observación ad hoc para el análisis de las acciones motrices en Danza Contemporánea, Expresión Corporal y Danza Contact-Improvisation. *Apunts* 95 ,14-23.

Colás, M.P.; Buendia, L. (1992): Investigación Educativa. Sevilla.: Ed. Alfar.

Chesebro, J.L & Mccroskey, J.C. (2001). The relationship between teacher clarity and immediacy and student affect and cognitive learning. *Communication Education*, 50, 59-68.

Chesebro, J.L. (2003) Effects of teacher clarity and nonverbal immediacy on student learning, receiver apprehension and affect. *Communication Education*, vol 52, (2) pp 135-147.

Dooley, K.J; Corman, S.R; Mcphee, R. D And Kuhn, T. (2003): Modeling high-resolution broadband discourse in complex adaptive systems. *Nonlinear Dynamics Psychol Life Sci* 7 (1); 61-85.

Estévez, M. et alt. (2004): *La Investigación Científica en la Actividad Física: La Metodología*. Habana: Editorial Deportes.

Gallahue, D, Cleland-Donnelly, F. (2003): *Development of physical education for all children*. N.Y:Human Kinetics.

Jones, S.E & Le Baron, C.D. (2002). Research on the relationship between verbal and nonverbal communication: Emerging integrations. *Journal of communication*, 52(3), 499.

Jousse, M. (1974): *L'anthropologie du geste*. Mayenne: Gallimard.

Kearney, P., Plax, T.G., Hays, E.R. & Ivey, M.J. (1991). College teacher misbehaviour: what students don't like about what their teachers say and do. *Communication quarterly*, 39, 309-324.

Kendon, A. (1980): Gesticulation, speech and the gesture theory of language origins. A Key, M. R. (ed.): *The relationship of Verbal and Nonverbal Communication* (207-227). Mouton. París & La Haye.

— (1981): *Nonverbal Communication, Interaction and Gesture*. The Hague: Mouton.

Key, M. R. (1980): *The relationship of Verbal and Nonverbal Communication*. París & La Haye: Mouton.

Poyatos, F. (1994). *La comunicación no-verbal II*. Madrid: Istmo.

Torrents, C y Castañer, M.(2008): Educación integral mediante el contact improvisation. *Tándem* 26 91-10.

Torrents, C; Castañer, M;. (2009): Las consignas en la Expresión Corporal: una puerta abierta para la creatividad y la creación coreográfica. *Tandem* 30 (111-121).

Torrents, C; Castañer, M; Dinušová, M y Anguera, M.T. (2008): El efecto del modelo docente y de la interacción con compañeros en las habilidades motrices creativas de la Danza. Un formato de campo para su análisis y obtención de T-patterns motrices. *Retos* 14. (5-9).

Torrents, C; Castañer, M; Dinušová, M; Anguera, M.T. (2010): Discovering new ways of moving: Observational analysis of motor creativity while dancing contact improvisation and the influence of the

partner. Journal of Creative Behavior. 44(1), 45-62.

Vieira, H. (2007): La comunicación en el aula. Madrid: Narcea.